

Методичний коментар до уроку “Прощальна пісня осені”

Музичні слова і фрази

Весело вітаймося — швидко чи повільно

Придумайте мелодію, заспівайте привітання: “День, день, день! Добрий день! Добрий, добрий, добрий день!”.

- Виконуйте привітання в різних темпах — швидко, помірно, повільно.
- Як найбільше подобається?
- Уявіть, що до нас завітала осінь. Як вона проспівала б це вітання? На яких музичних інструментах найкраще було б їй акомпанувати?
- Привітайтеся з осінню й поділіться одне з одним спогадами про те, коли ви помічали красу цієї пори року.

Музичні речення

Як текст складається з окремих речень, так музика складається з **музичних фраз**. Саме перед початком музичної фрази співаки набирають у легені повітря.

- Знайдіть у співаночці “Ведмедик” музичні фрази. Скільки їх? Чи збігаються вони з реченнями?
- Виконайте співаночку, стежачи за тим, коли набираєте повітря.
- Скільки в ній **тактів**? Пригадайте, як позначають такти в нотному записі. Як визначити початок і кінець такту?

Нехай хтось із пари співає, а хтось плескає або тупає на початку кожного такту. Потім поміняйтеся ролями.

Запропонуйте дітям дослідити ноти різних пісень і співаночок, які вже виконували. Діти знаходять музичні фрази. Чи завжди музична фраза й речення збігаються?

Знайомимося з циклом “Пори року”

“Пори року” — цикл фортепіанних п’єс П. І. Чайковського. Цикл складається з 12 п’єс відповідно до кількості місяців, кожна з яких має свою окрему назву та епіграф із віршів російських поетів.

Ідея створення циклу належала видавцю Н. Бернарду. Саме він запропонував усі заголовки.

- Який ще цикл “Пори року” ви вже слухали? Який композитор його написав?
- Чим цикл П. Чайковського відрізняється від циклу А. Вівальді?

Звуки осені

У кожного композитора своє сприйняття пір року, свої спогади. Послухаймо п’єсу П. Чайковського “Жовтень. Осіння пісня” (з циклу “Пори року”) і спробуємо знайти там різні відтінки осені. *(Спочатку діти слухають те виконання твору, яке вибере вчитель. Під час слухання діти можуть виконувати танець-імпровізацію чи робити замальовки.)*

- Який настрій у цього твору? Чому саме такий?
- Коли вам хочеться слухати таку музику?

Кожна пора року має свій настрій. Осінь уявляється нам сумною... Напевно тому, що восени пташки прощаються з рідними домітками й летять у вирій; дерева спочатку наряджаються на осінній бал у вишукане вбрання, а потім прощаються з ним, щоб навесні завітнути знову; одні тварини готуються заснути аж до весни, решта — облаштовують домітки до найсуворішої пори року — зими... Здається, що все поступово завмирає.

Але таке враження оманливе. Біологічні процеси уповільнюються, але не згасають. І для багатьох тварин зима — це час боротьби за виживання: залишаються найсильніші, найпрудкіші, найвитриваліші.

Осінь — це ще й пора змін, очікування, невпевненості (якою буде зима? що треба зробити зараз, щоб легше було її пережити?), підготовки до життя в інших умовах. Сумувати ніколи, усі готуються, очікують, використовують останню нагоду перепочити... (Адже ніхто не знає, коли стане зовсім холодно і випаде перший сніг, якою буде зима...) Просто людське око не все здатне помітити. Тож пізня осінь — це пора очікувань, останньої перевірки готовності до зими.

- Як звучить музика?
- Виконайте вправу “Я — диригент” — уявіть себе диригентом і покажіть його рухи під музику.
- Які рухи пасують до цієї музики? Де можна побачити такі рухи у природі восени?
- Яку осінь змальовує композитор — ранню чи пізню? Які осінні явища він описує?
- Восени часто йдуть дощі. Уявіть, який дощик крапає під цю музику. Як він звучить? (*Спробуйте передати звук дощику, використовуючи музичні інструменти.*)
- Як ви думаєте, про який місяць осені розповідає нам композитор? Поясніть відповідь.

Осіня пісня — одна з найгарніших, найвишуканіших мелодій альбому “Пори року”. Ми немов чуємо, як зітхає й сумує природа. (Спочатку звучить висока нота, потім вона “опускається” — фортепіано ніби зітхає. Покажіть рухами рук це зітхання.) Їй шкода кожну пташечку, кожен листочок, кожну краплинку дощу. Та й дощик сумний.... Повільно у повітрі кружляють листочки і падають, вони лежать на землі, вітер їх потроху ворушить і листочки зітхають... Та й вітер тепер не такий усміхнений, як влітку, а рвучкий, холодний і також сумний...

- Як ще ми можемо побачити зітхання й сум природи?
- Покажіть музику рухами рук, тіла.
- Які фрагменти музики повторюються? Як ви гадаєте, чому?
- Прослідкуйте, як композитор веде основну тему, як змінює її.
- Прислухайтесь до відголосків мелодії: немов відповідає луна.
- Простежте, як змінюється темп мелодії. Яке явище природи композитор може так описувати? Покажіть руками зміни в мелодії.
- Наприкінці мелодія поступово завмирає. Як ви думаєте, чому композитор закінчує цю п’єсу саме так?
- Який темп у музики? А чи завжди він однаковий?
- Послухайте музику уважно і спробуйте знайти в ній різні настрої.

- Намалюйте те, що вам уявляється під цю музику. Які кольори оберете? Чи бувають барви сумні й веселі?

Цю п'єсу можна назвати сповіддю душі композитора, натхненної красою осінньої природи. П. Чайковський дає нам змогу зазирнути у глибину своїх почуттів, дуже щиро і проникливо передає свій настрій.

- Які світлини пасують до "Осінньої пісні"?

Послухайте з дітьми другий варіант виконання п'єси.

- У якому варіанті звучить оркестр? Де ви чуєте рояль, а де — рояль і скрипку?
- Яке виконання п'єси подобається найбільше? Чому?
- Пригадайте, як звучить осінь. Які музичні інструменти можуть передати осінні звуки?
- Зберіть із друзями осінній оркестр — передайте звуки осені за допомогою дитячих музичних інструментів. Буде цікаво!

Бринить струна

Розгляньте зображення музичних інструментів (див. підручник с. 43). Назвіть струнні.

- До яких груп належать інші?
- Як ви впізнали струнні музичні інструменти?
- Чи в усіх струнних інструментів видно струни?

Звук фортепіано — роялю і піаніно — утворюється під час ударів молоточків по струнах, а допомагають це зробити клавіші. Тож ці музичні інструменти називають **струнними ударно-клавішними**.

- Поміркуйте, чому назва саме така.
- Які ще струнні музичні інструменти можуть отримати складні назви? Які саме?
- Які ще клавішні музичні інструменти ви знаєте?
- Дізнайтеся, як утворюється звук у них.

Як різні струни утворюють звуки

Візьміть три нитки, мотузки чи гумки різної товщини. Хай троє учасників групи натягнуть їх руками, а четвертий смикне по черзі за кожну. Прислухайтеся до звуків.

- Чи однакові вони? Чи помітили ви закономірність?
- Звук якої струни лунає найдовше?

Поекспериментуйте зі звуками: торкайтеся струн у різних місцях — у центрі, ближче до країв, натягуйте їх по-різному і слухайте, як змінюється звук.

- А що треба зробити, щоб струна перестала звучати?

Створи музичний інструмент

Зробіть отвори у двох протилежних сторонах коробки. Протягніть крізь них нитку, мотузку чи резинку, звук якої сподобався найбільше, або кілька різних.

- Запишіть ритмічну послідовність з усіх ритмиків. Зіграйте її на своєму музичному інструменті. *(Діти можуть або записувати імена ритмиків, або малювати чоловічків чи зручні для себе символи.)*
- Прислухайтеся, як звучить ваш інструмент.
- Як ви його назвете?
- Чи однаково звучать інструменти всіх твоїх однокласників та однокласниць? Чому?

Цю роботу можна продовжити

Пригадайте осінні звуки. Який з них подобається найбільше? Придумайте, як можна передати голоси осені.

- *Проведіть досліді та створіть осінній музичний інструмент.*
- *Розкажіть про нього в класі.*
- *Як ви думаєте, інструменти якої групи створити найлегше? Чому?*